

Kelemen Zoltán

Széljegyzetek az öröm boldogságához (Blénesi Éva Faludy-monográfiájáról)

„A költő legfontosabb tette mégiscsak a költészete maga.”

(Blénesi Éva)

Hat évvel ezelőtt hunyt el Faludy György, az ezredforduló magyar irodalmának egyik legtöbbet vitatott, de mindenképpen meghatározó alakja. Az elmúlt közel húsz év alatt talán megszokottá vált, hogy kortársainkról még életükben monográfia íródik. Faludy György életművéről (illetve ezzel szoros összefüggésben életéről) idén jelent meg az első monográfia Blénesi Éva tollából *Olvass, bolyongj, szeress (A humanista Faludy önteremtése és világteremtése)* címmel (Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2011. 434 oldal). Blénesi Éva már az *Előhangban* hozzákezd a hazai Faludy-recepció kérdéseinek vizsgálatához, rámutatva a viszonylag gazdag Faludy-szakirodalom mellett a monográfiák hiányára: „azt szeretném elérni, hogy újabb monográfiák szülessenek e könyv nyomán. Nagy vesztesége a magyar irodalomtörténet-írásnak, hogy Ilia Mihály vagy Fried István nem írt egy-egy Faludy-monográfiát.” (17.) Ugyanitt biztatónak találja a fiatal kritikusnemzedék eddigi Faludy-recepcióját, mely véleménye szerint könnyen eredményezhet további monográfiákat.

A monográfia kicsivel több, mint a felét teszi ki Blénesi impozáns méretű munkájának. Majdnem azonos terjedelemre rúg a szerző rendkívül alapos kutatómunkájának gyümölcse, a *Függelék*, amely Faludy-életrajzot, bibliográfiát, recepciós bibliográfiát, egyéb adatokat, szép számú (sajnos fekete-fehér) fotót tartalmaz, valamint egy tiszteletet érdemlő jegyzetapparátust, mely elmélyült utalásaival kiválóan egészíti ki a művet, megteremtve egyúttal egy alternatív monográfia lehetőségét is. A szerző igen sok hangfölvételre is hivatkozik művében, valamint többször utal Faludy művészetére kapcsán olyan irodalmon kívüli, de kapcsolódó eseményekre, mint kiállítások, tárlatok, egyéb kulturális események, valamint Faludy kapcsolatára a zenével és a filmművészettel, különös tekintettel Böszörményi Géza és Gyarmathy Livia *Faludy György, költő* című filmjére. Hosszú idézeteket tartalmaz a szöveg elsősorban Faludy Györgytől, de a Faludy-kritika és a baráti visszaemlékezések is jelentős teret kapnak. A mű már alcímében jelzi, hogy a Faludy-művek vizsgálatakor egyértelműen a humanizmus eszmeisége kerül előtérbe ihlető erőként, poétikai hitvallásként, személyes eszmeként, kulturális eredőként egyaránt. A szerző latinos műveltsége és a reneszánszhoz kapcsolódó elmélyült ismeretei szintén ebbe az irányba terelik az értelmezéseket. Kérdés: nem teszi-e ez a megközelítés egysíkúvá azt a rendkívül gazdag életművet (és ezúttal egyértelműen Faludy fordítói munkásságára gondolok), amely éppen gyakorlati megvalósulása által mutatott rá egyrészt a magyar irodalom világirodalmi voltára (sokszor az értelmezést leszűkítő nacionalista megközelítésekkel szemben), másrészt mindenkor olvasói számára legfontosabb tanítása talán éppen az volt, hogy a világirodalmat egyetlen – az átlagos szemlélettől eltérő – gazdag teljességben mutassa be. Ebből a teljességből a Távolság és a Közel-Kelet évezredes kultúrája éppúgy nem hiányozhat, mint a középkori európai zsidó diaszpóra művészetek. Blénesi humanizmusfölfogása kétségtelenül a reneszánsz (neo)latinitás hatására összpön-

tosít, ugyanakkor képes arra is, hogy általános, évszázadokon átívelő értelmezést adjon a humanizmusnak, ezáltal kerülve el a fordítói életmű gazdagságának visszavonhatóságát. Test és lélek viszonyában szintén egy ideálisként tételezett reneszánsz humanizmust szem előtt tartva írja, hogy Faludy műveiben a test a szellem, a lélek színvonalára emelkedik, azzal együtt létezik, értelmez és alkot. Azáltal, hogy Faludy a lírai énbe személyes énképét ülteti (Blénesi föltételezése), a költői én világteremtő játéka belsővé válik, s esélyt ad egy különös értelmezői folyamatra, melyből megragadható Faludy poétikája és gondolati rendszere is. A szerző az önképzés, önművelés fogalmain keresztül a világ és a lét megértésének folyamatáig jut el gondolatmenetével, illetve a *sensus communis* tanának valóban humanista értelmezéséig. A reneszánszon átívelő humanizmus elképzelésének alátámasztására a szerző elsősorban Csíkszentmihályi Mihály „flow” elméletét használja föl, s nem csupán azért, mert Csíkszentmihályi elméletében is dominál az öröm és a boldogság fogalmisága, vagy mert a tudós egyik sarkalatos példája éppen Faludy György és művésze, hanem mert a klasszikus európai értékrendszerek társadalmi-politikai megnyilvánulásai és a boldogság általános és személyes megfogalmazódása egyaránt összefonódik Csíkszentmihályi gondolatrendszerében, s ez a viszonyrendszer kiválóan megfeleltethető Blénesi humanizmus elképzeléseinek. Faludy véleménye – melyről Csíkszentmihályinak is beszámolt egy interjúban – költészet és nyelv, de főképpen költészet és halhatatlanság viszonyáról valóban a klasszikus humanizmust idézi.

Az *Olvass, bolyongj, szeress* lírai élet- és műrajzként is olvasható. Számtalan személyes emlékezést tartalmaz, köztük sok olyat, mely nem Faludyra vagy műveire vonatkozik, hanem az emlékezők (például Blénesi) olvasmányélményeire, azokkal kapcsolatos ismeretségekre, s ezek az olvasmányélmények nem kizárólag Faludy műveire vonatkoznak. Hosszan elidőz például Faludy névválasztásánál, s természetesen ezúttal is a humanista szellemiség jegyében próbálja meg értelmezni a költő fölvetett nevét: a magyar fölvilágosodás úttörő szereplőjére, a humanista műveltségű Faludi Ferencre utal hosszú értelmezésében. „A következő feltevésem: a Faludi (sic! K. Z.) nevet a költő a Faludi Ferenc fémjelezte *költészeteszmény* iránti fogékonyság és *értékrendbeli* azonosság miatt is választotta.” (40.) A Faludi műveiben a szerző által föllet „boldogság” és „öröm” fogalmisága további megerősítést nyújt számára ahhoz, hogy – immár Toldy Ferencet is beemelve az értelmezésbe – Faluditól Kazinczyig haladva jelölje ki a Faludy által választott irodalmi hagyomány újtjelzőit. Ezt a magyar hagyományt csatolja aztán vissza az itáliai reneszánsz humanista neoplatonistáihoz, Ficínóhoz vagy Mirandolához. Ilyen gazdag apparátus mozgatása során – különösen, ha a szöveg jelentős része idézet – nehezen elkerülhetőek az (olykor zavaró) ismétlések. Ez alól Blénesi monográfiája sem kivétel (pl. 58–61., 247.), és bár a szöveg merész allúziókkal dolgozik, ezek jogossága mellett szinte mindig meggyőzően érvel. Kivételt számomra csupán a Michel Foucault–Faludy-összehasonlítás jelentett. A gazdag Foucault-életmű több jelentős gondolatmenetet fölidézi ugyan az értelmezés, ezek egyike sem kapcsolódik azonban meggyőzően például *A pompeji strázsán* című Faludy-kötethez, melyről az értelmezésben szorosabb értelemben szó esik. Az emlékezések sorában a következő, a Fasori Evangélikus Gimnáziumra vonatkozó, viszont a monográfia egyik figyelemre méltó része. Művelődéstörténeti szempontból is alapos munkát végez a szerző, ennél azonban sokkal jelentősebb, hogy egyszerre mutatja be az ifjú Faludy költői szárnypróbálgatásait, valamint az érett költő művészi reflexióit, melyek diákéveire vonatkoznak. Az emlékezések különös részét képezik a Faludy-életműnek a fiatal költőkre tett hatását bemutató-kutató idézetek, fejtegetések, melyek törzsét a Faludy-díjas ifjú költők művészetének ismertetése adja. Az mindenesetre világossá válik ebből a részletből, hogy a fiatal költőnemzedék nem annyira Faludy művészetének egészét örökíti tovább, hanem nagyrészt a költői mintákra történő rájátszás, reflexió, a paródia képességét. Ráadásul

Faludy utolsó évtizedei éppen arra az időszakra estek, amikor a határainkon túli magyar irodalom olyan új intézményes formákba volt képes önteni művészeti megújulását, mint a fölvidéki Kalligram, vagy az erdélyi Előretolt Helyőrség. Az agg költő és az ifjú költők között így nem csupán barátság alakult ki, hanem művészeti és kulturális kölcsönösség is, mely újabb impulzust adott Faludy költészete befogadásának.

Fontos része Blénesi munkájának az emlékezés költői aktusát vizsgáló. A költői, alkotó emlékezés Faludy számára ezek szerint az identitás integritásának megőrzéséhez elengedhetetlenül fontos, ugyanakkor lelki vigasz, sőt öngyógyítás, terápia. (56.) Villon-átköltései kapcsán jó érzékkel mutat rá, hogy „*A Villon-átköltések megjelentetését Faludy igazi társadalmi eseménnyé változtatta. A mai szóhasználatlaltól, könyveivel tematizálta a közbeszédet.*” (59.) Érdekes módon ezúttal sem marad el a reneszánszra való utalás, mivel hasonló tudatformáló tevékenységre a példát újfönt ebből a korszakból veszi. *A pompeji strázsán* kapcsán merül föl először Blénesi az epikus költő meghatározásának lehetősége. Véleményem szerint ez a kérdés lehet a Faludy-kutatás egyik legizgalmasabb területe. Az emlékek többszöri, eltérő műfajokban, sőt műnemekben történő földolgozása Faludy művészetének emblemikus mozzanata. Blénesi is ehhez mérten járja körül a kérdést. *A Michelangelo utolsó imája* című vers alapos elemzése sikeresen mutatja be Faludy műhelymunkáját, s meggyőzően utal műhelytitkaira. Ez az értelmezés világosan rámutat, hogy milyen eredményei lehetnek annak az aprólékos és körültekintő filológiai kutatómunkának, melyet a szerző végzett Faludy kapcsán. Messzemenően üdvözlendő Blénesi munkájának az a része is, melyben rámutat az erdélyi és a Trianon utáni magyarországi Faludy-recepció kultúrpolitikai vonatkozásainak markáns eltéréseire, melyekről eddig talán nem esett elegendő szó a kritikai irodalomban. Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik a hazai Faludy-befogadástörténet legproblematisabb jelensége, melyről a szerző figyelemre méltó körültekintéssel, ugyanakkor alaposan, világosan ír. Szemmel látható az eltérés Faludy műveinek olvasói elfogadottsága és a kortárs kritika, különösen az irodalomtudomány általi földolgozottság között. Blénesi előítéletektől mentesen járja körül a témát, ugyanakkor megismerteti az olvasót saját, a témát illető véleményével is: a Faludy művészetének eliminálására irányuló kísérletek a tudományos recepciót szegényíthetik. A szerző Faludy kutató műhely fölállítását sürgeti, mely kulturális és esztétikai szempontból egyaránt gyökeres fordulatot hozna költészetének hazai megítélésében, elsősorban az intézményesülés, a kritikai beszéd kiszélesedése és a kiadói politika megváltozása tekintetében. Egy efféle, ideálisként elképzelt kutatóműhely pluralizmusa – melyet a Paul Baran-féle modellel ír le Blénesi – lehetne a záloga az életmű további organikus létezésének, sőt későbbi fejlődésének. *Az Olvass, bolyongj, szeress* nem pusztán Faludy életútjának és művészetének összegzésére vállalkozott, és nem csupán ezt a munkát végezte el. Lehetséges, hogy még jelentősebb az a jól megalapozott követelmény, melyet az eljövendő idők Faludy-recepciójával szemben támaszt.